

GAZDASÁGFÖLDRAJZI JELLEGZETESSÉGEK CSONGRÁD MEGYE ZÖLDSÉGTERMESZTÉSÉBEN

Írta: MOHOLI KÁROLY

Bevezetés

A zöldségfélék iránti kereslet országos viszonylatban fellendülőben van. Napjaink táplálkozástudománya a zöldség-és gyümölcsfélék fokozott fogyasztását javasolja. A kedvező étrendi hatás, a sokféle vitamintartalom, az ásványi sók az egészségesebb táplálkozást biztosítják. Az utóbbi évtizedekben a zöldségfogyasztás kétségtelenül növekedett, de aránya az összes élelmiszerfogyasztásban erősen ingadozó. Legtöbbször a mezőgazdasági termelés évi eredményének függvénye.

A zöldség- és gyümölcsfogyasztás még ma is döntő mennyiségben a nyári időszakra esik. Ezzel szemben a téli és koratavaszi hónapokban határozottan kevés, sőt december—április között a C-vitaminszükséglet kielégíthetetlen. Ismeretes, hogy a zöldségfélék legértékesebb része a C-vitamin a szervezetben nem halmozódik fel, ezért a tartós fogyasztást kell biztosítani. Az idényjelleg a tervgazdálkodásunk folyamán sokat módosult és a mai fogyasztásban, főleg a városi lakosság körében egyre nagyobb szerepet töltenek be a tartósított, félkész és konyhakész zöldségfélék. Az országos élelmiszerfogyasztásban 1960—1968 közötti években a zöldségfélék aránya elérte a 7,1%-ot, míg megyei viszonylagban körülbelül 8,2% volt.

A zöldségtermesztés területi elhelyezkedésében a természeti és társadalmi tényezők egyaránt fontos szerepet töltenek be. A korábbi évtizedekben kialakult ún. városellátó övezetek (30--40 km-es körzetben) jelentőségé folyamatosan csökken. Ez a változás elsősorban a munkaerőlehetőséggel kapcsolatos. Az ipari övezetek magasabb munkabér viszonyai fokozottan elszívó hatást gyakorolnak a mezőgazdaságra és az aránylag több kézimunkát igénylő ágakat háttérbe szorítják. Ezzel szemben az ipari gócoktól távol fekvő jelentős mezőgazdasági munkaerővel rendelkező területek zöldségtermesztőkkel válnak [1]. A folyamatos átalakulás országos viszonylatban jelentkezik és ennek megfelelően a zöldségtermesztés mindinkább a jellegzetes mezőgazdasági profilú területekre koncentráliódik.

Említett változás Csongrád megyében csaknem valamennyi zöldségtermesztési ágban, még a jellegzetes paprika- és vöröshagymatermesztésben is kimutatható. A Szeged környéki feketeföldekről a fűszerpaprika egyre nagyobb arányokban került át a barna homoktalajokra és így területileg lényeges eltolódás tapasztalható. Az ugyancsak hagyományos vöröshagymatermesztés Makó környékéről Békés megye Ny-i részeire nyomul át. Még határozottabb átalakulás játszódik le a Tiszavölgye közvetlen környékén. Így az egykor Szentes környékén kialakult magas színvonalú zöldségtermesztés a város ipari fejlődésével párhuzamosan D-re terjed és Szegvár, Mindszent válik a súlyponti területté. Csaknem valamennyi zöldségféle vonatkozásában jellemző, hogy a Szegedi járás ipari centrumoktól távol fekvő homoki községeiben a vetésterület fokozatosan emelkedik.

A zöldségtermesztés körzetei

Csongrád megye természeti viszonyai és társadalmi feltételei a zöldségtermesztés számára kedvező feltételeket nyújtanak. A változatos talajviszonyok, az éghajlati sajátosságok, különösen a gyors tavaszi felmelegedés, a magas napfénytartalom, a tartós meleg nyár a legigényesebb zöld-

ségfélék termesztését teszik lehetővé. A különböző talajokon széles körű szakosításra nyílik lehetőség. A területi specializációval pedig lényegesen javíthatók a természeti feltételek és egy-egy ág vonatkozásában kitűnő eredmények érhetőek el. A továbbfejlesztést jelentős mértékben elősegítik a hagyományos termőtájakon évtizedes gyakorlattal rendelkező szakmunkások, kik mellett egyre több fiatal is bekapcsolódhat a magasabb színvonalú munkába. Előnyösen hat a zöldségfélék iránt növekvő piaci igény is.

A termőtájak kiszélesítése, a nagyüzemi módszerek gyakorlati alkalmazása fokozottan szükségessé teszi a gépek használatát, de a termelés néhány mozzanatában elért figyelemre méltó eredmények mellett a teljes gépésítés terén még lemaradás van.

A szántóföldi zöldségtermesztés erős fellendülése a felszabadulás után következett be. Szoros kapcsolatban áll az életszínvonal általános emelkedésével a sokoldalúbb táplálkozás elterjedésével. Az 1931—1940-es évek átlagában országos viszonylatban a szántók 1%-án termesztettek zöldségféléket. 1951—1960 között 2,1%-ra, a termelőszövetkezetek megerősödésével a II. ötéves terv idején már 2,3%-ra emelkedett a zöldségfélék vetésterülete. A jellegzetes termőtájak mint a Duna—Tiszaközén, Csongrád megyében a szántók 5%-át, kisebb közigazgatási egységben mint pl. a gödöllői-járásban 15%-át haladja meg.

Megyei viszonylatban a fejlődés üteme nem volt egyenletes. A kötelező vetéstervek megvalósítása csak néhány zöldségféle (paprika, hagyma) termesztését segítette elő. A nagyüzemi módszerek kidolgozását megelőző kollektivizálás meg éppen a makói járás területén hátráltatta a hagymatermesztés fellendülését. A gabonafélék nagyarányú vetésterülete sem kedvezett a zöldségtermesztésnek. Az egyenletes tervszerű fejlődés 1958 után kezdődött. A tömeges kollektivizálás megvalósításával csak néhány növény esetében keletkezett átmeneti visszaesés, melyet rövidesen nagyarányú fellendülés követett. A vetésterület kiszélesítését és az újabb zöldségfélék termesztését elősegítette az öntözés feltételeinek megjavítása is.

A termőterület növekedését kisebb arányú szerkezeti változások követték. Korábbi jelentőséghez mérten továbbra is az első helyen maradt a hagyományos fűszerpaprika- és vörshagymatermesztés, de aránya az összes zöldségfélék vonatkozásában csökkent. Jelentősen emelkedett a paradicsom, zöldborsó, karfiol, kalarabé, saláta vetésterülete.

A hagyományos termőtájak mellett nagyobb mértékben bekapcsolódtak a zöldségtermesztésbe a homok területek községei és különösen nagymértékben terjedt el az öntözéses kultúra a Tiszavölgye környékén, főként Szentes—Szegvár—Mindszent körzetében. Kiszélesedett a vetésterület a makói járás északkeleti községeiben is. A homokterületek zöldségtermesztésének fejlesztése során gondot fordítottak arra is, hogy a Szatymaz környéki jellegzetes őszibaracktermesztő községekbe a paradicsom vetésterületét csak mérsékelten növeljék, mert az azonos idejű növényápolás és betakarítás munkatorlódásokra vezetne (I. táblázat).

1. táblázat

A zöldségfélék vetésterületének (kh) változása

1931—1940	1961	1962	1963	1964	1965	1967
13 895	22 874	25 896	27 633	28 413	26 962	25 430

A különböző zöldségtermesztő területek egy-egy, vagy néhány növény termesztésére specializálódtak. A *fűszerpaprika* és *káposztafélék* termesztése Szeged környékére, a *vörshagyma* Makóra és a makói járásra, a *zöldpaprika* a Szentes—Mindszent, a *zöldborsó* Szentes és Szeged körül, a *paradicsom*, *dinnye* és *uborka* a szegedi járás homokvidékére összpontosult.

Legnagyobb kiterjedésű a Szegedi járás zöldségtermesztése (12 650 kh). A kötött talajokon több helyen a Tiszából, Marosból nyert öntözővizet használják fel, de a Duna—Tisza köze homokterülete déli részén főként öntözés nélküli kultúrák terjedtek el. A körzet Szeged lakosságát, a konzervgyárat és a paprikafeldolgozót látja el nyersanyaggal. A csipősségmentes fűszerpaprikatermesztés a kötött és laza talajokon egyaránt elterjedt és Szeged, Rőszke, Gyálarét, Újszentiván, Kiskun-

dorozsma, Zákányszék, Mórahalom, Ruzsa, Bordány, valamint Forráskút a legjelentősebb termőfaja. A paradicsom és uborka termesztése nagyrésztben, a dinnyéé csaknem teljesen a homokon folyik. Ugyanitt egyre jobban nő a káposzta és zöldborsó vetésterülete is. Sajátos zöldségtermesztő körzet bontakozik ki Forráskút, Zsombó, Üllés, Bordány és Zákányszék területén ahol a fűszerpaprika, paradicsom, dinnye, zöldpaprika és egyéb zöldségfélék egyaránt fontosak.

Külön érdemel említést a Szeged környékén egyre jelentősebb arányú melegházi és melegági primőrtermelés, amely az országos ellátás mellett az exportban is mind nagyobb szerepet tölt be.

Makó és a Makói járás zöldségtermesztő területének (8700 kh) több mint a felét a vöröshagyma foglalja el. A jól elhatárolt zárt körzet a várost övező 16 községből áll. Innen kerül ki az országos termelés több mint a fele. Ez a terület szolgáltatja az exporthagymát. Ugyanitt gyökérfélék közül főként a petrezselymet és a zellert termesztik. Újabban a hagymatermőterület átnyúlt a Szegedi járás öntés-talajú községeire is.

A Szentesi járásban (5282 kh) a Tisza, Kurca, Körös vize, valamint a bővízü artézi kutak jelentős öntözéses zöldségtermesztést tesznek lehetővé. Főként Szentés, Szegvár, Mindszent, Derekegyháza, Magyartés, Csanytelek, Bokros termesztése jelentős. A termőtáj elsősorban zöldségtermesztő körzetről ismert, amely szép színe és formája következtében exportcélokra kiválóan alkalmas. Nagyobb mennyiségben vetnek zöldborsót is, a járás homokterületein pedig dinnyét. Kár, hogy a zöldségtermesztést még a hagyományos kisüzemi módszerekkel termesztik, ezért az országos ellátásban való aránya csekély. Újabban a nagyüzemi zöldségtermesztésben Mindszent tűnik ki, ahol a melegházi kultúrák terén is szép eredményeket érnek el.

Csongrád megye zöldségtermesztésében betöltött szerepét legjobban az országos felvásárlás arányai tükrözik. A II. ötéves terv idején az országos felvásárlás 13—16%-a Csongrád megyéből származott (2. táblázat).

2. táblázat

A megyei felvásárlás országos arányainak változása a II. ötéves terv időszakában [4]

Év	Országos felvásárlás s. vagon	Megyei felvásárlás s. vagon	Cs. megye országos felvásárlás %-ban
1961	51 251	6 857	13,4%
1962	62 598	9 269	14,8%
1963	88 329	13 251	15,0%
1964	75 851	11 288	15,3%
1965	76 095	12 278	16,1%

Az új gazdasági mechanizmus lehetőséget nyújt arra, hogy az önellátásban a háztáji gazdaságok mellett a városok körüli kiskertes parcellák is mind nagyobb szerepet töltsenek be. Ezáltal az üzemi munkaidő csökkenése folyamán felszabaduló munkaerő hasznosan köthető le. A kedvező irányú folyamat kiszélesítése érdekében Szegeden 1969-ben kb. 580 ilyen parcellát juttattak kedvezményes áron elsősorban üzemi dolgozóknak. Hasonló jellegű kezdeményezés bontakozik ki a megye más városaiban is.

A Csongrád megyei zöldségtermesztés nagy jövő előtt áll. *A fokozott igényű feladatok megoldásához azonban a termelési módszerek fejlesztése mellett a szállítás és értékesítés koordinálására van szükség.* A tapasztalatok szerint a tömegtermesztésű növényeink érési időpontjainak egybeesése erősen befolyásolja a piac felvevő-

képességét, ugyanekkor pedig a feldolgozó telepek kapacitás hiányában nem képesek átvenni a nagyobb mennyiségű árut. Gyakran a szállítóeszközök elégtelensége is nehézséget okoz a termelt áruk értékesítésében. Ezért az említett tényezők következtében egy-egy nagy termést biztosító év visszahúzó hatásként érvényesülhet, ami a vetésterület átmeneti csökkenését vonja maga után.

A zöldségfélék közül megyei viszonylatban legnagyobb jelentőségűek a fűszerpaprika, zöldpaprika, zöldborsó, paradicsom, dinnye, káposzta, valamint a gyökérfélék.

Fűszerpaprika

A fűszerpaprika a megye hagyományos mezőgazdasági terméke. A történelmi adatok szerint az ország déli részén már több mint két és fél évszázada termesztik. Nagyobb arányú elterjedése, a magyar fűszerpaprika nemzetközi piacokon való megjelenése azonban csak az 1880-as évektől kezdődött. A sok kézimunkaerőt igénylő paprikatermesztés főleg a kistermelők között terjedt el. De az alapos szakértelmet kívánó termesztés csak a legjobb minőségű áradmányos talajokon adott magas jövedelmet. Ezért termőtája kis területre koncentráldott. Bár a magyar fűszerpaprika már a múlt század végén ismertté vált a középeurópai piacokon, mégis az első világháború előtt a nagyobb hagyományokkal rendelkező, olcsóbb, és erősebb színt adó spanyol termék néha még a hazai fogyasztást is veszélyeztette.

Az eredményes paprikatermesztéshez nagymértékben járult hozzá a *Délalföldi Mezőgazdasági Kísérleti Intézet* nemesítő munkája és az állami minőségi ellenőrzés. A két világháború közötti időben a termesztés csaknem zökkenőmentesen felfelé ívelt. A gazdasági válság évei sem jelentettek visszafejlődést mert a paprika iránti kereslet továbbra is megmaradt.

A nemzetközi piacokon bekövetkezett túltelítettség a paprikatermesztésre csak a harmincas évek végén hatott. Ekkor nálunk is csökkent a vetésterület, ezért az 1931—1940-es évek átlaga csak 5,205 kh volt. Ebben az időben ide összpontosult az országos vetésterület (8,758 kh) csaknem 60%-a. A háborús évek konjunktúra helyzete ismét megnövelte a paprika iránti keresletet, de a munkaerőhiány, továbbá a kötelező beszolgáltatási rendszer a vetésterület nagyobb mértékű kiszélesítését nem tette lehetővé. Közben azonban lényegesen emelkedett a feldolgozó ipartelepek száma és a nagyobb termelők közvetlen feldolgozással is foglalkoztak.

Tervgazdálkodásunk nagy gondot fordított a fűszerpaprika-termőtáj fenntartására és a lehetőségekhez mérten való kiszélesítésére. Az iparosítás általános fellendülésével azonban Szeged környéki termőtáj további kibővítésére nem nyílt alkalom. A II. ötéves terv idején is csak néhány száz kh-val sikerült a korábbi évek vetésterületét túlszárnyalni, miközben a Szeged környéki termőtájhoz hasonló minőségű területen Békés megye nyugati felében bontakozott ki egy új kisebb kiterjedésű fűszerpaprikakörzet. A mezőkovácsházi és orosházi járásokban 1961—1965 között folyamatosan emelkedett a vetésterület és öt évi átlagban 530 kh-t ért el. A Békésben meglévő nagy számú kézimunkaerő az említett termőtáj kiszélesítését segíti elő. 1966-tól Csongrád megye hagyományos területein is emelkedett a paprika vetésterülete. A Szegedi járás községeiből különösen sokan kötöttek termelési szerződést. A fűszerpaprikatermesztés kisebb mértékű fellendülése tapasztalható még Hódmezővásárhely határában, továbbá a Szentesi járás Tisza-menti községeiben is (3. táblázat).

3. táblázat

A fűszerpaprika termőterület (kh) változása Csongrád és Békés megyében [2]

Megye	1931—1940	1961	1962	1963	1964	1965	1967
Csongrád	5205	5494	5656	5553	6007	5743	7643
Békés	49	383	498	488	641	650	880

A Csongrád megyei fűszerpaprikatermesztés bár mennyiségileg csak kismértékben haladta meg a felszabadulás előtti szintet, minőségileg sokat fejlődött. Ugyanakkor azonban az ország egyéb részei is bekapcsolódtak a termesztésbe, ezért Csongrád megye szerepe ország arányban csökkent. A visszaesés azzal is kapcsolatos, hogy megváltozott a piacok következtében a paprika iránti minőségi követelmények is módosultak. Az új feladatoknak a Kalocsa környéki, valamint a tolnai termőtáj könnyebben felel meg, ezért a vetésterület itt nagyobb arányban emelkedett (4. táblázat).

4. táblázat

A fűszerpaprika termőterület (kh) változása Bács-Kiskun és Tolna megyében [2, 3]

	1931—1940	1961	1962	1963	1964	1965	1966
Bács-Kiskun	2845	4838	5553	4768	6071	6040	6259
Tolna	462	1035	1090	1069	1093	1080	899

A fűszerpaprika magas hő és napfényigényű. Termesztési feltételeinek legjobban a déli országrész felel meg. A szükséges hő és fény csaknem minden évben elegendő, de a csapadék tenyészidő alatti megoszlása nem mindig kielégítő. A kedvező eredmények eléréséhez szükséges vizet a különböző talajok eltérő mértékben tartalékolják, ezért a termőtáj talajviszonyai erősen befolyásolják a termesztés eredményességét. A szegedi körzetben a legjobb eredményt a lösz anyaközetten képződött olyan mezőszégi talajokon érik el, ahol a humusz vastagsága 70—90 cm. A magas tápanyagtartalom, vízmegkötőképesség mellett, a paprika még a hosszabb ideig tartó nyári szárazság idején sem szenved nagyobb hiányt. Az alluviális öntésen képződött mezőszégi talaj bár morzsás szerkezetű, kötöttebb, nehezebben művelhető. Mivel a humusz vastagsága az előbbihez hasonló, a tápanyagokban való gazdaság, a jó vízraktározó képesség, a hosszantartó nyári szárazságtól eltekintve állandó jó termést biztosít. A réti agyagtalajok fűszerpaprikatermesztésre való felhasználása nem előnyös. Újabban a termőterület a barna homoktalajokra is kiterjed.

Ahol a humuszszint elég vastag (50—80 cm) és a talaj tápanyagokban gazdag, jó termés nyerhető.

A csapadékviszonyoktól függően a különböző talajokon eltérő értékű időszakos öntözés válhat szükségessé. A szegedi körzetben végzett vizsgálatok megállapították, hogy a löszön képződött talajokon a tenyészidő alatt hullott 200—270 mm csapadék elegendő. Ezzel szemben a homokon 400—450 mm-re van szükség. Ennél fogva a barna homoktalajok öntözése az évek többségében szükségszerű, elmaradása jelentős termés kieséssel jár.

A Csongrád megyei fűszerpaprika minőségi tekintetben elsősorú, a termésátlagok egyes száraz időjárású évektől eltekintve, mindig 30 q felett vannak. Ennek

megfelelően az évi nyerspaprikahozam is kb. 20 ezer tonna. Megemlítendő azonban, hogy a kézimunkaerőben bekövetkezett hiány hátráltatta az ápolási munkákat és ez a terméseredmények csökkenésében mutatkozott. Ezért a II. ötéves terv időszakának átlaga alig haladta meg a háború előtti évekéét. Viszont az 1966. év igen kedvező termést adott (5. táblázat).

5. táblázat

A fűszerpaprika terméseredményeinek változása [2, 3]

Év	Átlagtermés q	Össztermés tonna	Az orsz. term. %-a
1931—1940	32,8	17,086	59,5
1961—1965	31,1	17,792	48,0
1966	44,6	29,226	49,3

Mint a fenti táblázatból kitűnik, *Csongrád megye részvétele az országos termés arányában csökkent*, de ennek ellenére vezető szerepe továbbra is megmaradt. A körzet teljes fűszerpaprikatermését a *Szegedi Paprikafeldolgozó Vállalat* dolgozza fel. Termelvényeinek kb. 6—7%-a kerül megyei felhasználásra, 45—48%-át exportálják, míg a megmaradó rész az országos ellátást szolgálja.

Vöröshagyma

A vöröshagyma termesztése országos viszonylatban is elterjedt, de a nagyobb arányú áruterelés az ország déli megyéiben összpontosult. Ebben vezető szerepe van a Békés—csanádi löszháton kialakult hagyományos hagymatermesztésnek. 1965-ben ide összpontosult az országos vetésterület 66%-a. A közel azonos természeti adottságok mellett egyre nagyobb jelentőségre emelkedik még Bács-Kiskun megye termesztése is, ahol a vetésterület főként a II. ötéves terv idején csaknem megkétszereződött.

A vöröshagyma magas hő és fényigényű növény. Ezen éghajlati igényének legjobban az ország déli része felel meg. Megjegyzendő azonban, hogy alacsonyabb hőmérséklet és bőséges csapadék mellett is termesztethető. De az ilyen területről származó vöröshagyma minősége nem felel meg az exportkövetelményeknek. A Dél-Alföld kevéssé csapadékos tájain termesztett hagyma tömöttebb rostú, magasabb szárazanyagtartalmú, jobban eltartható, és ez a minőségi különbség mint igen erős exporttényező szerepel. A legjobb termés a nagy tápanyagtartalmú, magas kapilláris vízemelésű talajokon érhető el. E feltételeknek főként a Maros menti hordaléktalajok felelnek meg.

A Békés—csanádi löszháton kialakult erősen koncentrált vöröshagymatermesztés érdekes történelmi hagyományokon alapul. Ismeretes, hogy a hagymát az ország más területén már valószínűleg a honfoglalás idején is termesztették. A nagyobb arányú áruterelés azonban csak a XIX. században, Makón és környékén alakult ki. Korábban a Makó környéki áradmányos talajok egyik legfontosabb növénye a szőlő volt, de a Maros gyakori áradásai nagy kárt okoztak az ültetvényekben. Sok szőlő kipusztult és helyükön először nagy tápanyagigényű ipari növényeket (kender, repce, dohány) majd később zöldségféléket termesztettek. A legnagyobb jövedelmet a vöröshagymával érték el. A termesztés elterjedéséhez a háborús események is hozzájárultak. Különösen nagy kereslet volt a makói hagyma iránt az 1866. évi osztrák—olasz háború után, amikor az olasz hagyma kiszorult az osztrák és porosz piacokról és helyét a magyar áru töltötte be.

A Makó és környékén kialakult hagymatermesztés erősen specializált kisüzemi kertészeti ág volt. A termelők több mint 60%-a 1—3 holdas parcellán dolgozott. Sokan az ún. törzshagymások kizárólag hagymatermesztéssel foglalkoztak. Elterjedt a hagymatermesztés a kisbérlek között is. Ezek termőföldjeiket egy-két évre bérelték és állandóan vándoroltak a határ különböző részeibe. A hagyma iránti kereslet megnövekedése indokolatlanul emelte a földbérleti árakat. Ezért országos viszonylatban is legmagasabb földjáradékot Makó környékén fizettek. A magas földjáradék, az ingadozó piac azonban a termelők állandó létbizonytalanságát jelentették. Ugyanakkor a monopól helyzetben levő kereskedők nagy haszonhoz jutottak.

A felszabadulás után a volt kisbérlek, mint úgazdák folytatták a hagymatermesztést. Később a tervgazdálkodás bevezetésével itt is megalakultak a termelőszövetkezetek és megkezdődött a nagyüzemi termesztés, de a táblákon kisüzemi módszerek használata sok nehézséget okozott és átmeneti visszaeséshez vezetett. Ebben az időben különösen fontos feladat hárult a *Délalföldi Mezőgazdasági Kutatóintézet Növénytermesztési Osztályára*, ahol a nagyüzemi módszerek kidolgozását végezték.

A szocialista szektor eredményes munkájaként *1952-től a hagymatermesztés ismét fellendült*. A II. ötéves terv idején a vetésterület Csongrád megyében 50%-kal, Békésben 60%-kal, míg Bács-Kiskunban ötszörösével haladta meg a háború előtti évek átlagát. 1966-tól a Békésbe való áttolódás erősebbé vált és ennek megfelelően csökkent a megyei vetésterület (6. táblázat).

6. táblázat

A vöröshagyma vetésterületének (kh) változása [2, 3]

	1931—1940	1951—1960	1961—1965	1966	1967
Országos	8762	10 868	16 476	—	—
Csongrád m.	5010	5 415	7 642	7027	6021
Békés m.	1335	1 236	2 550	2860	3020
Bács-Kiskun	338	720	1 529	1750	—

Az országos méretekben emelkedett hagymatermesztéssel arányosan nőtt a Békés—csanádi löszhát jelentősége. A felszabadulás előtti évek átlagában fennálló 60%-os részesedés, az ötvenes években átmenetileg alászállt, de a II. ötéves terv idején már meghaladta a 62%-ot.

A vöröshagyma megyei termesztésében igen erős koncentráció valósult meg. A szerződéses termelés 22 termelőszövetkezetre összpontosult és ebből 4 szövetkezet az összes vetésterület 54,3%-át szolgáltatta (7. táblázat).

7. táblázat

A vöröshagymatermesztés megyei koncentrációja [2]
1965-ben

A termőterület egysége kh	Termelőszöv. száma	Szerződött ter. kh	Összes ter. %-ban
51—100	4	328	5,3
101—200	11	1618	26,0
201—300	2	533	8,6
301—400	1	360	5,8
700—	4	3379	54,3
	22	6218	100,0

Hasonló magas koncentráció fejlődött ki a fokhagymatermesztés területén is. Az országos fokhagymatermő terület 25%-a 4 makói termelőszövetkezetbe összpontosult. Az erős koncentráció kétségkívül továbbfejleszti a meglévő természeti hagyományokat és az export minőségi követelményeknek is fokozottabban felel meg. A koncentrált természet mellett azonban ősszel munkatorlódás jelentkezik, amit még fokoz az a tény, hogy az említett 4 termelőszövetkezetben összpontosul a megye cukorrépa termesztésének több mint 13%-a. A vöröshagyma iránti kereslet országos viszonylatban továbbra is fennáll, ezért az erős koncentráltságból átmenetileg adódó agrotechnikai feladatok megoldása indokoltá teszi a termőtáj hasonló minőségű, de más profilú területekre való kiszélesítését. Erre a legkedvezőbb adottságok Békés megye D—Ny-i járásaiiban vannak, ahol a munkaerőviszonyok is előnyt jelentenek a termőtáj kiszélesítéséhez.

A nagyszerű természeti hagyományokkal és kitűnő talajviszonyokkal rendelkező Békés—csanádi löszháton vannak országos viszonylatban a legmagasabb terméseredmények. 1965-ben innen került le az össztermés 70%-a. A jobb agrotechnikai módszerek alkalmazásával a II. ötéves terv időszakában már jelentős mértékben sikerült túlszárnyalni a háború előtti évek átlagát, és a magas terméshozamok fokozott kiegyenlítettége valósult meg (8. táblázat).

8. táblázat

A vöröshagyma terméseredményeinek változása [2, 3]

	1931—1940		1961—1965		Orsz. term. %-a	
	Átlag q	Összt. tonna	Átlag q	Összt. tonna	1931—40	1961—65
Csongrád m.	57,7	28 924	71,5	54 146	62,3	56,8
Békés m.	54,8	7 321	60,3	15 129	15,7	15,9
	—	36 245	—	69 275	77,0	72,2

Az országos minősítésben a makói hagyma egyedül álló helyet foglal el. A kereskedelem csak a zart termőtájban termelt hagymát fogadja el exportminőségűnek. Ez azzal kapcsolatos, hogy a *Maros menti öntéstalajokon termesztett hagyma beltartalma eltarthatóképessége világvizonylatban is vezető helyen áll. Külkereskedelmi szempontból főként alumíniumszulfid tartalmával tűnik ki. A sűrűbb szövetű, alacsony víztartalmú hagyma kitűnően tűri a szállítást és még néhány °C hidegben (6—8 °C) sem szenved károsodást.*

A vöröshagyma árutermelési aránya kedvező. A termés több mint 80%-a minden évben állami felvásárlás útján központi készletbe kerül. Ebből megyei fogyasztás már csak 2—3%-ot igényel. Elég nagy évi ingadozással 20—25%-ban jut exportra, míg a megmaradó rész az országos fogyasztást szolgálja (9. táblázat).

9. táblázat

A vöröshagyma termelési és értékesítési adatainak összevetése [4]
Me: ezer tonna

	1961	%	1962	%	1963	%	1964	%	1965	%
Összes	33,4	100	56,8	100	67,5	100	55,8	100	57,1	100
Felv.	28,8	86,1	47,5	83,6	62,2	92,3	51,6	92,5	57,1	100
<i>Ebből</i>										
Export	7,9	27,2	17,7	37,2	22,4	34,9	24,9	48,2	11,8	20,7
Megyei f.:	1,2	4,2	1,1	2,4	0,8	1,2	0,9	1,9	9	1,5
Orsz. f.:	19,7	68,3	28,7	60,4	39,0	63,9	25,8	49,9	44,4	77,8

Exportunk elsősorban olyan országokba irányul, ahol a jobb minőség által az olasz és egyiptomi hagymánál magasabb árak érhetőek el. Fő vásárlóink a Német Szövetségi Köztársaság, Nagy-Britannia, Hollandia, Svédország, Norvégia, Ausztria és Svájc. A szocialista országok az összes export kb. 30%-át veszik igénybe. A Szovjetunióba, a Német Demokratikus Köztársaságba és Csehszlovákiába szállítunk vöröshagymát.

A zöldpaprika

Csongrád megye zöldségtermesztésében a fűszerpaprika és a vöröshagyma után a legnagyobb szerepet a zöldpaprika tölt be.

A zöldpaprikatermesztés legfontosabb területe a Tisza, Kurca menti öntözhető fekete földeken alakult ki. Korábban határozott központja Szentés volt. A város ipari fejlődésével csökkent a mezőgazdasági munkaerő, ezért a termőterület fokozatosan dél felé nyúlik és Mindszent, Szeged mind nagyobb vetés területtel kapcsolódik a zöldpaprikatermesztésbe. Jelentősebb termesztés folyik még a Maros mentén (Szőreg, Deszk, Makó környéke), továbbá Szegeden.

A zöldpaprika iránti országos kereslet a II. ötéves terv idején erősen növelte a vetésterületet. A felfelé ívelő termelést azonban a két évben is bekövetkezett értékesítési nehézségek mérsékeltek (10. táblázat).

10. táblázat

A zöldpaprika vetésterülete (kh) 1961—1967 között [2]

1961	1962	1963	1964	1965	1967
911	1586	1883	1442	1292	2264

Csongrád megye zöldpaprikatermesztése országos viszonylatban a második helyen áll. Csak Pest megye előzi meg, majd utána Szolnok következik, de a termésátlagokat tekintve a vezetőszerepet Csongrád megye tölti be. A II. ötéves terv átlaga 96,6 q volt kh-ként. Három évben a 100 q/kh-is meghaladta és a legkedvezőbb termés 1964-es évben 113,6 q-val érte le a maximumot. A termés jelentős része a termelőktől közvetlenül jut a megyei kiskereskedelembe, illetőleg a fogyasztókhoz, ezért az állami felvásárlás aránya csak 57—65%-os (11. táblázat).

11. táblázat

A zöldpaprika termelési és értékesítési adatainak összevetése [4]
Me: tonna

	1961	%	1962	%	1963	%	1964	%	1965	%
Összes termelés	—	—	—	—	19 220	100	16 834	100	13 770	100
Felvásárlás	6010	—	8120	—	12 210	63,5	9 600	57,0	8 940	65,2
<i>Ebből</i>										
Exportra	2930	48,7	4420	54,5	4 480	36,7	3 250	33,9	3 350	37,5
Magyei felh.	620	10,3	610	7,5	1 170	9,6	780	8,1	560	6,2
Orsz. felh.	580	26,5	1900	23,4	5 220	42,8	4 190	43,7	4 000	44,8
Ipari felh.	560	9,3	890	10,9	650	5,3	1 160	12,0	790	8,8
Egyéb	310	5,2	300	3,7	690	5,6	202	2,3	240	2,7

A táblázatból kitűnik, hogy Csongrád megye évente 350—440 vagon zöldpaprika exportot biztosít, ami az országos kivitel 35—40%-át jelenti. Viszonylag nagy mennyiség jut az ország egyéb részeibe és a konzervipar számára.

Zöldborsó

A zöldborsó igen fontos korai zöldségféle, melyet a háztartások közvetlenül és konzervipari feldolgozás után egyaránt szívesen fogyasztanak. Vetésterülete a tervgazdálkodás folyamán a felszabadulás előttinek többszöröségt érte el. A talaj iránt kevésbé igényes. Legeredményesebben a középkötött talajokon termesztendő, de a barna homokok is jó termőterületei. A csapadékviszonyok csaknem minden évben kielégítik a zöldborsó igényét. A természeti viszonyok kedvező volta mellett a vetésterület kiterjedése mégis többször ingadozott. A II. ötéves terv közepére elért fellendülést is erős lanyhulás követte.

A zöldborsó iránti igény ma sem csökkent, de a termelőszövetkezetek egy része a szedéssel járó sok kézimunkát nem képes idejében biztosítani. ezért a termesztésével feihagynak. Ez a tény erősen tükröződik a Szegedi Konzervgyár évről-évre kötött termelési szerződéseiből. A Csongrád megyei termelők helyét a Békés megyeiek foglalják el. Ezáltal a konzervgyár felvásárló körzete is egyre erősebben eltolódik (12. táblázat).

12. táblázat

A zöldborsó vetésterületi (kh) változása [2, 3]

	1931—1940	1961	1962	1963	1964	1965	1967
Országos	6326	24 726	28 063	33 317	31 982	29 650	
Csongrád m.	183	1 742	1 284	2 173	1 783	1 338	1902
Békés m.	354	1 096	1 652	2 614	2 910	2 630	

A táblázatból kitűnik, hogy a Békés megyei vetésterület tartós kivövelése mellett Csongrád megyében határozott visszafejlődés következett be. A szedés gépesítésének megoldása jóval kedvezőbb feltételeket teremtene. Lehetőség nyílta a szegedi-járás homokterületein való nagyobb arányú termesztésére, ahol a talaj nitrogén tartalmának növelése más növények termesztését is előnyösen befolyásolná.

Csongrád megyében a zöldborsótermesztés nagyobb része homokterületekre jut, ami a terméseredményekre negatívan hat. Az átlagtermés az országos átlagnak felel meg és jóval kisebb mint Békésben (13. táblázat).

13. táblázat

A terméseredmények változása Csongrád és Békés megyében [2, 3]

Év	Csongrád megye		Békés megye	
	Termés átl.	Össztermés	Termés átl.	Össztermés
1931—1940	16,8 q	307 tonna	17,3 q	614 tonna
1961	11,5 q	2008 tonna	15,9 q	1747 tonna
1962	11,2 q	1444 tonna	12,6 q	2087 tonna
1963	13,1 q	2856 tonna	22,4 q	5849 tonna
1964	11,9 q	2128 tonna	14,0 q	4070 tonna
1965	12,8 q	1711 tonna	24,6 q	6473 tonna

Az országos hozam 5—6%-át nyújtó zöldborsó termesztés a helyi szükségletet teljesen fedezi, de a jelentős export feladatokat is betöltő konzervgyár igényét nem elégíti ki. A Szegedi Konzervgyár zöldborsó szükségletének csak 25%-át adja Csongrád megye, 55%-át Békésből, 20%-át Bács-Kiskun-ból szerzi be.

Csekély, a konzervipari alapanyagon kívüli állami felvásárlás mennyisége. Az átvett 500—600 tonna zöldborsóból évenként csak kb 10 vagon jut közvetlen exportra, míg a megyei fogyasztás évi átlaga 180 tonna (14. táblázat).

14. táblázat

A zöldborsó állami felvásárlása és a központi készletek felhasználása [4]
M. e: tonna

	1961	1962	1963	1964	1965
<i>Felvásárlás:</i>	560	380	620	510	420
Ebből exportra	110	80	180	110	30
Megyei felh.	170	180	160	170	180
Megyén kívül	170	110	270	180	210
Ipari felh.	110	10	10	—	—
Egyéb	—	—	—	50	—

Paradicsom

A paradicsom elsősorban a laza homoktalajok növénye. A homok erős fényvisszaverő képessége előnyösen befolyásolja a paradicsom érés idejét és cukortartalmát. Termőterülete nagyobb részben egybeesik a fő gyümölcsstermőtájjal.

Vetésterülete sokat emelkedett a tervgazdálkodás folyamán, de a zöldborsóhoz hasonlóan itt is hat a fő munkaidényben bekövetkező munkatorlódás, ami a tovább fejlődés akadályozójává vált. Mivel a homokon működő termelőszövetkezetek nem tudnak elegendő munkaerőt biztosítani a termeléshez, ezért 1964. óta a vetésterület csökkentették. Ezen a területcsökkenésen változtatni kellene. A homoki paradicsom kitűnő minőségű keresett exportcikk. Érdemes megemlíteni, hogy az 1963. évi értékesítési nehézségek után Békésben is volt némi visszaesés, de korántsem olyan arányú, mint Csongrád megyében (15. táblázat).

15. táblázat

A paradicsom vetésterületének (kh) változása [2, 3]

	1931—1940	1961	1962	1963	1964	1965	1967
Orsz. term.	7809	24 976	29 044	32 009	28 210	27 712	
Csongrád m.	121	1 679	1 640	1 941	1 540	1 339	1982
Békés m.	203	918	1 682	2 201	2 020	2 153	

A paradicsom termőterületének nagyobb része a Szegedi-járás homokterületére, valamint Csongrád környékére összpontosul. Kisebb jelentőségű a Makói-járás kötött talajon való termesztése. Ennél fogva a termésátlagok csak kismértékben haladják meg az országos átlagot, de lényegesen magasabbak a háború előtt elért színvonalnál. Az 1931—1940-es évek 56,9 q-s megyei átlagával szemben a II. öt éves terv idején

87q átlagot sikerült elérni. A szomszéd Békésben, ahol a termesztés a jobbminőségű kötött talajokra összpontosul ugyanezen időszak alatt 104 q-s átlagot értek el.

Kedvező a megye össztermelésének alakulása is. A II. ötéves terv idején évi átlagban 14,166 tonna paradicsomot takarítottak be. Ennek kb. 40%-a szerződéses termeléssel közvetlenül a Szegedi konzervgyár ellátását szolgálta. Az össztermelésnek kb. 10—18%-a állami felvásárlás útján került a központi készletekbe (16. táblázat).

16. táblázat

A paradicsom állami felvásárlása és központi készletek felhasználása [4]
Me: tonna

	1961	1962	1963	1964	1965
Felvásárlás	1360	1330	1380	2020	2150
Ebből					
exportra	380	160	220	460	620
Megyei felh.	530	520	410	340	320
Orsz. felh.	300	330	550	580	1040
Ipari felh.	140	320	200	640	150
Egyéb	10	—	—	—	20

A táblázatból kitűnik, hogy a felvásárolt paradicsom 30—38%-át a megyében, a többit az ország egyéb területén, vagy a konzerviparban használták fel. Mivel a megyében még eléggé elterjedt a paradicsom házi befőzése, ezért a Szegedi Konzervgyár ipari termelésének csak 7—8%-a került helyi fogyasztásra. (A II. ötéves terv időszakában a nagykereskedelmen keresztül évi átlagban 219 tonna paradicsom-konzervet vásároltak.)

Csongrád megye az országos paradicsomtermelésben az ötödik helyet foglalja el, (az össztermelés 5,6%-át adja). Termelésének kerekén 60%-a a megyén kívüli el látást szolgálja. A nyersparadicsom és a konzervipari termék egyaránt elsőrendű exportcikk. A belföldi fogyasztás is mind jobban emelkedik. Különösen nagy keresletnek örvend a sűrített paradicsom. A vetésterület növelése mellett azonban az értékesítés egyenletességét is biztosítani kell. Nagy termést nyújtó években már eddig is előfordult, hogy az ipari termelés kapacitását meghaladó készletek kerültek leszedésre és az ilyenkor előálló veszteségek mindig gátlólag hatottak a következő évi termelési szerződések megkötésére.

Görögdinnye

A görögdinnyét a homokon és a kötött talajon egyaránt termesztik. Általában a kertészettel foglalkozó termelészövetkezetek mindegyikében dinnyetermesztéssel is foglalkoznak. A vetésterület kiterjedését tekintve Csongrád megye országos viszonylatban az ötödik helyet foglalja el.

A dinnyetermesztéssel a felszabadulás előtt is sokan foglalkoztak. Vetésterülete a tervgazdalkodás folyamán átmenetileg emelkedett, jelenleg az 1931—1940-es évek átlaga alatt áll. A csökkenés oka az, hogy a termelészövetkezetek a gondos munkát igénylő dinnye helyett más nagyobb jövedelmet biztosító kultúrák felé fordultak (17. táblázat).

17. táblázat

A görögdinnye vetésterületének (kh) változása [2]

1931—1940	1961—1965	1967
1653	1270	1227

Az országos görögdinnyetermelés kb. 10%-át szolgáltató Csongrád megyében a II. ötéves terv átlagában évi 9,900 tonna termés volt. Ennek 30—50%-a állami felvásárlással került központi készletekbe. A termés nagyobb részét termelőszövetkezetek is közvetlenül jutatták a fogyasztókhoz, illetőleg a kiskereskedelmi árudákhoz. Az állami felvásárlásból kb. 30—35% jut megyei felhasználásra (18. táblázat).

18. táblázat

A görögdinnye felvásárlása és a központi készletek felhasználása [4]
Me: tonna

	1961	1962	1963	1964	1965
<i>Felvásárlás:</i>	1550	1940	5690	2230	2250
Ebből exportra	390	510	590	270	830
Megyei felh.	650	850	1850	790	700
Orsz. felh.	510	580	3250	1170	720

A táblázatból kitűnik a megyei termesztés magasfokú aktivitása. Évi átlagban több mint 50 vagon dinnyét szállított külföldre, 96 vagonnal a főváros és az északi iparvidék ellátását szolgálta. A jövőben nagyobb fokú vetésterület bővülésre az említett oknál fogva nem számíthatunk.

Fejeskáposzta

A fejeskáposzta termesztése kisebb jelentőségű. A több csapadékot vagy rendszeres öntözést kívánó zöldségféle csak a városok környékén terjedt el. A savanyú talajokat kedvelő növény *termesztési adottságai megyei viszonylatban kevésbé kedvezőek.*

Vetésterülete az ötvenes években felülmúlta a háború előtti évek átlagát, majd fokozatosan háttérbe került és ma csak 500—600 kh termesztik. A II. ötéves terv időszakában évi átlagban 5839 tonna káposztát termesztettek. A felvásárlás aránya 1963-ig 33—38%-os volt. Ettől kezdve emelkedett és 1965-ben már 80%-a került a központi árualap részévé (19. táblázat).

19. táblázat

Me: tonna

	1961	1962	1963	1964	1965
<i>Felvásárlás:</i>	2310	2720	4580	5330	6050
Ebből exportra	130	140	1010	550	1470
Megyei felh.	1070	1220	1230	1190	1080
Orsz. felh.	1210	840	1750	2580	2490
Egyéb	—	520	590	910	1010

Gyökérfélék

A gyökérfélék megyei viszonylatban eléggé háttérbe kerültek annak ellenére, hogy a közvetlen fogyasztás és a konzervipar a jelenlegi termelésnél jóval többet igényel.

Makón és a makói-járás területén főként petrezselymet, a Tisza-völgye öntözött kertészeiben sárgarépat termesztnek. Az össztermelés a közvetlen megyei igények kielégítése mellett petrezselyemből országos ellátás számára is juttat kb. 15—20%-ot, de a sárgarépából hiány van. A sárgarépatermesztésre legkedvezőbb feltételek a Makói-járás és Makó területén vannak. A sok kézimunkát igénylő vöröshagyma-termesztés mellett azonban már nem indokolt vetésterületének itteni növelése. Helyette a Tisza-menti öntéstartalajok számításba, ahol a zöldpaprikatermesztéssel a vetésforgóban is jól összeegyeztethető és a termelőségvetkezetek elegendő kézimunkaerővel rendelkeznek. Az előbbihez hasonló feltételek vannak a Szeged környéki feketeföldeken, de itt a fűszerpaprikatermesztéssel való egybeesése akadályozza művelését.

A közgazdasági tényezők viszont indokolják, hogy a Szegedi Konzervgyár igényének megfelelő sárgarépat feltétlenül a megyén belül kellene termelni, hiszen ennek természeti adottságai és társadalmi feltételei egyaránt biztosítottak. Ezzel is lehetne csökkenteni az egyébként is nagyarányú sokszor felesleges keresztbeszállításokat.

A gyökérfélékből évente kb. 300—400 vagon kerül állami felvásárlás útján központi készletbe. Ennek kb. 2/3-a petrezselyem, ami egyben jelentős megyei felesleget is jelent, szemben a jóval mérsékeltbb eredményű sárgarépával (20. táblázat).

20. táblázat

A gyökérfélék állami felvásárlása, a készletek felhasználása [4]

	Me: tonna				
	1961	1962	1963	1964	1965
<i>Felvásárlás</i>	2970	1910	4210	2810	3190
Ebből exportra	130	70	600	420	470
Magyei felh.	960	860	750	860	860
Orsz. felh.	430	670	1950	1170	1270
Egyéb	20	20	—	20	—

A táblázatból kitűnik, hogy a készlet több mint 2/3-a a megyén kívül, illetőleg exportra nyer felhasználást. Ez arra mutat, hogy Csongrád megye ebben a vonatkozásban is pozitív termelő, bár mint említettük a sárgarépából konzervipari szükséglet egyrészt más megyéből kell kielégíteni.

Hüvelyes növények

Magas fehérjetartalmú, sok foszforsavas meszet tartalmazó hüvelyesek fontos szerepet töltenek be az élelmiszer termelésben. Kitűnően raktározhatók, így különösen a téli élelmezésben van nagy szerepük.

Talaj és éghajlati igényeik eltérőek. A *bab* és *borsó* a barna homoktalajon is megterem, de jó termést csak a középkötött talajokon ad. Ehhez a Dél-Alföld csa-

padékviszonyai megfelelő feltételeket biztosítanak. A lencse a páradús hűvösebb területek jellemző növénye, ezért itt sikerrel nem termesztendő.

A hüvelyesek nitrogényűjtő tulajdonságuknál fogva a talaj tápanyagtartalmát növelik. Mélyrehatóbb gyökérük elkorhadásával humuszt szolgáltatnak. A vetésforgóba való elhelyezésük könnyű, különösen a gabonaféléknek jó előveteményei.

A babot, borsót évtizedeken át főként házikertekben, a szántóföldeken köztesként termesztették. Mindkét növény szántóföldi elterjedésére az exportlehetőségek hatottak. A fehér gyöngybabot már az első világháború előtt is főként az észak-európai országok importálták. A kitűnő csíráképeségű borsó vetőmagexportja a harmincas években kezdődött. *Mindkét hüvelyes növény vetésterülete a területek gazdálkodás folyamán nagymértékben növekedett. A fő termőterület azonban Békés megyében alakult ki.*

A szántóföldi termesztésben a *borsónak* van nagyobb jelentősége. A magtermesztő gazdaságok vetőmagot és élelmezésre szolgáló borsót termesztenek. Az un. szárazborsó és zöldborsó termőterületek nem mindenkor azonosak. A magtermesztés főként a kötött talajokra összpontosul, míg a zöldborsó számára a gyorsabban felmelegedő barna homoktalajok nagyobb előnyöket biztosítanak.

A borsó fő elterjedési területe a megyében Szentes—Mindszent—Derekegyház környékén van. Vetésterülete a II. ötéves terv idején évi átlagban 4392 kh volt, de a kiterjedése sokat változott. 1963-ban már meghaladta az ötezer kh-t, míg 1965-ben 3400 kh alá esett vissza. A vetésterület fenntartása indokolt lenne, mert úgy a vetőmag, mint az élelmezési borsó iránt nagy kereslet van. Az erős csírázási erélyű magyar borsót ma is szívesen vásárolják külföldön, de az igényeket nem tudjuk kielégíteni.

A termésátlagok 6—8 q között változnak. A tervidőszak átlaga 6,6 q volt. Öt év átlagában 2,909 tonna borsó termett, melynek 60%-át vetőmagként, 40%-át élelmezési célokra használták fel. Csongrád megyében egy főre évi átlagban 2,7 kg borsó jutott, ami jóval magasabb az országos fogyasztásnál. (A II. ötéves terv idején az 1 főre eső összes hüvelyes évi átlaga 2 kg volt.). Ennek ellenére a megyei termesztés nem mondható kielégítőnek. Bár az országos fogyasztás a száraz hüvelyesekből csökkenő jellegű, a zöldborsó iránti igény viszont fokozódik, ezért a vetőmagtermesztés szerepe egyre jobban nő és ez a borsó vetésterületének növelését, termesztési feltételeinek megjavítását indokolja.

A *bab* elsősorban a házikertek növénye, a szántóföldeken köztesként vagy szegélynövényként termesztik. Országos vetésterülete 1965-ben 10,642 kh volt, de Csongrád megyében csak kevéssel haladja meg a 100 kh-t (1965-ben 121 kh). A házikertekben és köztesként elfoglalt területe 2000 kh-ra becsülhető. Mivel a nagyüzemi kukoricatermesztés folyamán köztes szerepét csaknem elveszti főnövényként való művelése indokolt.

A fehér gyöngybabot korábban nagyobb kiterjedésben főként Csongrád környékén termesztették. Ma itt is csak a házikertekben, háztáji gazdaságokban vetik. Általában elterjedt még a homokterületek kukoricatermesztésével kapcsolatban, a fiatal gyümölcsösök köztesnövényeként nagyszerűen hasznosítja a termőterületet és a talaj humusztartalmát is előnyösen növeli.

A házikertekből, háztáji gazdaságokból származó bab nagyrészt a termelők közvetlenül fogyasztják és csak kb. 1/3-a kerül piaci értékesítés útján a vásárlókhoz. Az állami felvásárlás mennyisége csekély. A viszonylag alacsony átvételi árak nem hatnak ösztönzőül és mivel a szabadpiaci árak jóval magasabbak a termelőszoövetkezetek is közvetlenül juttatják terményeiket a fogyasztókhoz. *A megyei termelés nem*

fedezi a szükségletet, évente más megyéből való rendszeres behozatalra van szükség (21. táblázat).

21. táblázat

A bab felvásárlásának és a nagykereskedelmi forgalmának változása [4]

	Me.: q				
	1961	1962	1963	1964	1965
A nagykereskedelem áruforgalma	633	712	705	896	470
Fedezet megyei, állami felvásárlásból	250	820	360	530	390
Hiány, felesleg	-383	+108	-345	-366	-80

Egyéb zöldségfélék

A nagyobb szántóföldi vetésterületet elfoglaló zöldségfélék mellett a népélelmezésben és exportban egyaránt fontos szerepet töltenek be a házikertekből, háztáji gazdaságokból és melegházi kertészetekből származó növények. A nagykereskedelem az értékesítés vonatkozásában általában *egyéb zöldségfélék* néven jelöli. A tág körbe azonban igen sokféle növény szerepel (saláta, kalaráb, karfiol, kelkáposzta, retek, cékla, sóska, spenót, paraj, spárga, stb.). Igényeik, művelési sajátosságaik ugyan eltérőek, de a barna homoktalajoktól a nem túlságosan kötött réttalajokig megfelelő talajelőkészítés és talajerőutánpótlás mellett a házikertekben és háztáji gazdaságokban eredményesen termesztethetők.

A szabadföldön, melegágyban és melegházban kis és nagyüzemi formák között elterjedt növények értékesítési ideje csaknem az egész évre kiterjed. A melegházi termesztés különösen jelentős a téli és kora tavaszi áruellátás biztosításában.

Annak ellenére, hogy az „egyéb zöldségfélék” jelentős része közvetlen piaci értékesítés révén a fogyasztókhoz jut, a központi felvásárlás mennyisége is nagy. Tekintélyes százaléka a megyén kívül, valamint külföldön kerül értékesítésre. Éppen ezért érdemes összevetést tenni a termelés felhasználásáról (22. táblázat).

22. táblázat

Az egyéb zöldségfélék felvásárlása és felhasználása a II. ötéves terv idején [4]

	Me: tonna				
	1961	1962	1963	1964	1965
Felvásárlás	8660	10 930	13 870	13 460	13 150
Ebből exportra	3410	4 400	5 910	7 050	5 610
Orsz. felh.	3470	4 630	5 750	4 140	5 640
Magyei felh.	1330	1 400	1 880	1 650	1 640
Ipari felh.	450	500	330	620	260

Az egyéb zöldségfélékből a megyei felhasználáson felül 1961—1965 évek átlagában évente 996 vagon termés volt. Ennek 56%-a külföldre, 44%-a a fővárosba és az ország más iparvidékére jutott. A fenti adatok is mutatják, hogy *Csongrád megye*

nemcsak néhány speciális növény termesztésében tölt be vezetőszerepet, hanem az egész zöldségtermesztés igen jelenlős tényezője az országos termelésnek.

Még jobban kifejezi a termelés eredményességét az egész zöldségtermesztésből származó felvásárlást és felhasználást összefogó táblázat (23. táblázat).

23. táblázat

A zöldségfélék állami felvásárlásának és fogyasztásának alakulása a II. ötéves terv időszakában [4]

Me: vagon

	1961	%	1962	%	1963	%	1964	%	1965	%
<i>Felvásárlás</i>	5794		8005		11354		9608		10350	
Ébből export.	1713	29,5	2791	34,6	3606	31,7	3872	40,3	2579	24,9
Orsz. felh.	2645	45,6	2776	34,5	4546	48,0	3506	36,5	4764	46,0
Ipari felh.	619	10,7	1343	16,7	1298	11,5	1290	13,4	1545	15,0
Megyei felh.	817	14,2	1145	14,2	1904	16,8	940	9,8	1462	14,1

A táblázatból kitűnik, hogy a megyén belüli 10—14%-os felhasználás mellett kiemelkedő szerepe van az exportnak, amely minden évben meghaladta árutermelés 24%-át. A még nagyobb arányú megyén kívüli értékesítés (34—36%-os) pedig világos képet nyújt a zöldségtermesztés országos jelentőségéről. *Mivel Csongrád megye az összes árúnak csak 10%-át használja fel, arra enged következtetni, hogy a zöldségtermesztés fellendülésével a fogyasztási normák emelkedésével továbbra is hatalmas termelési többlettel járulhat az országos ellátáshoz.*

IRODALOM

- [1] MOHOLI K.: A munkaerővel való ellátottság hatása egyes belterjes növénytermesztési ágak körzetviszonyainak alakulására. Szegedi Tanárképző Főisk. Tud. Közl., 1965, 123—128.
- [2] KSH. Csongrád Békés és Bács-Kiskun megyék statisztikai évkönyvei 1959—1967.
- [3] KSH. Mezőgazdasági adattár. I, II. Bp. 1965.
- [4] Szövetkezetek Csongrád megyei Értékesítő Központja adattára.
- [5] KSH. Időszaki Közlemények Mezőgazdasági adatok. Bp. 1966 évf.
- [6] SIMON LÁSZLÓ: Alföldi homokterületek mezőgazdasági problémáiról és az új gazdasági mechanizmusról Földr. Közl., 1966, 115—128.

ОСОБЕННОСТИ ЭКОНОМИЧЕСКОЙ ГЕОГРАФИИ В ОВОЩЕВОДСТВЕ ОБЛАСТИ ЧОНГРАД

К. Мохоли

Природные условия и общественные условия области Чонград создают благоприятные возможности для овощеводства. Разнообразные условия почвы, климатические особенности, особенно быстрое потепление высокое количество солнечного света, продолжительное жаркое лето, дают возможность для выращивания самых требовательных овощей.

Посевная площадь овощей, которая в 1930—40 гг. распространялась на 1% пашни, к 1960 году достигла 2,1% а за годы II. пятилетнего плана стала постоянно 2,3% и это осталось и в 1968 году.

Разные районы овощеводства специализировались на одно или несколько видов овощей, в соответствии с природными и общественными условиями они занимаются и выращивают другие овощи.

Самую большую территорию занимает Сегедский район. Сюда концентрируется посевная площадь нешиплого перца и других растений.

Половину посевной площади г. Мако и область Мако занимает лук имеется также зелёный перец, петрушка и сельдерей.

Сентешский район знаменит в первую очередь зелёным перцем и зелёным горохом.

Роль чонградской области в выращивании овощей больше всего отражает количество закупки в стране. В 1960—65 гг. отсюда происходило 13—15% всех овощей.

Из традиционных растений самое большое значение имеет красный стручковый перец. По всей стране здесь находится самая большая посевная площадь (в 1967 г. 7643 гектаров), отсюда получено 49% всего урожая. Особенность дальнейшего развития — то изменение посевной площади, в ходе которого с Сегедских связанный почв сильно переходит на бурую песчаную почву.

Посевная площадь лука с Мако и района Мако всё больше продвигается в южно-западную часть области Бекеш и в больших размерах растёт посевная площадь на подобных почвах области Бач-Кишкун. Из Бекеш-чанадских лёссов происходит свыше 60% выращивания страны. 80% урожая попадает в центральный запас, из которого 20—25% экспортируется. Потребность области только 2—3%.

Главная территория выращивания зелёного перца находится по Тиссе между г. Сентеш и с. Миндсент, далее расположена в долине реки Марош от Сегеда до окрестностей Мако. С 350—440 вагонным экспортом составляет 35—40% вывоза страны.

Концентрированное на песчаную территорию сегедского района выращивание помидора удовлетворяет потребности и консервной промышленности. Однако, его дальнейшему развитию мешает накопление работ во время главного рабочего сезона.

Выращивание в области удовлетворительно только по петрушке, а по моркови консервная промышленность должна удовлетворить свои потребности из других областей. На расширение посевной площади даётся возможность на поливных территориях вдоль Тиссы.

Торговое время овощей, происходящих из огородов, приусадебных хозяйств, теплиц длится почти весь год. Значительная часть их попадает к потреблению непосредственно рыночным путём, но очень значительное и центральная закупка. (в год примерно 1300 вагонов) 56% этого идёт на экспорт, а остальное в употребление страны.

В 1961—65 гг. производство и закупка постепенно возросли. В конце планового периода в центральные запасы попадало уже 10 тысяч вагонов овощей в год. Из этого 25% ушло на экспорт, 46% на потребление страны, 15% на промышленную обработку, а 14% на потребление области.

WIRTSCHAFTS-GEOGRAPHISCHE CHARAKTERISTIKA IN DER GEMÜSE-PRODUKTION IM KOMITAT CSONGRÁD

Von

K. Moholi

Die Naturverhältnisse und die gesellschaftlichen Bedingungen des Komitates Csongrád bedeuten günstige Voraussetzungen für den Gemüseanbau. Die abwechslungsreichen Bodenverhältnisse, die klimatischen Gegebenheiten, insbesondere die schnelle Erwärmung im Frühjahr, die intensive Insolation und der anhaltend warme Sommer ermöglichen sogar die Züchtung der anspruchsvollsten Gemüsearten.

Es besteht die Möglichkeit einer ausgedehnten territorialen Spezialisierung. Das Saatgebiet für Gemüse, das sich während der Jahre 1930—40 auf 1% des Ackerbodens erstreckte, hat im Jahre 1960 2,1% erreicht und ist z. Z. des II. Fünfjahresplanes auf 2,3% gestiegen bzw. konstant geworden und ist es auch 1968 geblieben.

Die verschiedenen Gemüseanbaugebiete haben sich auf eine oder einige bestimmte Pflanzen spezialisiert, beschäftigen sich aber — je nach der Natur und den gesellschaftlichen Möglichkeiten — auch mit der Züchtung der übrigen Pflanzen.

Am ausgedehntesten ist der Kreis Szeged, hier liegen auch die Anbaugebiete für milden Gewürzpaprika und andere Gemüse- bzw. Grünzeug konzentriert.

Die Hälfte des Gemüseanbaugesbietes vom Kreis und von der Stadt Makó nehmen die Zwiebelfelder ein; weitere spezielle Pflanzen dieses Distrikts sind grüner Paprika, Petersilie und Sellerie.

Der Bezirk Szentes ist vor allem von seinen Paprika- und Erbsenplantagen berühmt.

Die Rolle des Komitates Csongrád in der Gemüseproduktion geht am besten aus den Landesaufkaufproportionen hervor: während der Jahre 1960—65 stammten 13—15% des gesamten Gemüsebestandes aus diesem Gebiet.

Das bedeutendste seiner traditionellen Produkte ist der Gewürzpaprika. Hier ist das grösste Anbaugbiet des ganzen Landes (im Jahre 1967 = 7643 kh) und von hier kommen 49% der gesamten Produktion. Interessant an seiner Weiterentwicklung ist die Wandlung des Saatgeländes, indem der Anbau von den bisherigen gebundenen Böden in der Umgebung der Stadt Szeged nur auch stark auf die braunen Sandböden ausgedehnt ist.

Das Saatgebiet der Zwiebeln verschiebt sich von Makó und seiner Umgebung immer mehr in die süd-westliche Hälfte des Komitats Békés und in grossem Umfang nimmt ihr Anbau auch auf den ähnlich beschaffenen Böden vom Komitat Bács-Kiskun zu. Vom Löszrücken von Békéscsanád kommen über 50% der gesamten Landesproduktion. 80% der Ernte werden dem Zentralbestand zugeführt, 20—25% davon werden exportiert. Der Verbrauch im Komitat selbst beträgt nur 2—3%.

Das Hauptanbaugbiet des Paprikas ist die Strecke zwischen Szentes und Mindszent entlang der Tisza und im Maros-Tal von Szeged bis Makó. Mit seinem jährlichen Export von 350—440 Waggon liefert es 35—40% das Landesexports.

Die auf die Sandbodengebiete übergeleitete Erbsenerzeugung vermag zwar bei den relativ niedrigen Produktionsdurchschnitten den unmittelbaren lokalen Bedarf zu decken, der Bedarf der Konservenindustrie aber bedarf einer Ergänzung aus dem Komitat Békés.

Die auf das Sandbodengelände des Kreises Szeged konzentrierte Tomatenerzeugung wird auch den Ansprüchen der Konservenindustrie gerecht. Ein weiterer Fortschritt ist aber wegen der Haufung der Arbeit in der Hauptsaison behindert.

Vom Wurzelwerk vermag das Komitat nur Petersilie in hinreichender Menge zu liefern, Mohrrüben muss die Konservenindustrie sich aus anderen Komitaten beschaffen. Eine Ausdehnung des Saatgeländes ist möglich im Bereich der berieselbaren Gebiete entlang der Tisza.

Was die Hülsenfrüchte anbelangt, kann nur die Erbsen- und Mohnproduktion als im Landesmassstab von Bedeutung angesehen werden.

Die Veräusserungszeit für die aus Hausgärten, Hausgrund-Wirtschaften und Treibhausgärtnereien hervorgehenden anderweitigen Gemüsearten erstreckt sich auf das ganze Jahr. Ein beträchtlicher Teil gelangt direkt vom Markt zu den Konsumenten, aber auch der zentrale Einkauf ist sehr gross, (jährlich etwa 1300 Waggon), 56% davon dienen dem Export und der Rest der Landeskonsumption.

Seit 1961—65 sind Gesamtproduktion und Einkauf kontinuierlich gestiegen. Zu Ende der Planperiode gelangten jährlich bereits 10 000 Waggon Gemüse in die Zentralmagazine; 25% davon wurden exportiert, 46% dem Landesverbrauch, 15% der industriellen Verarbeitung und 14% dem Komitatsbedarf zugeführt.